

Eduard Tubina ooper, Jaan Krossi libreto Aino Kalda no-
velli järgi. Esietendus «Esto-
nias» 22. juunil, dirigent Peeter
Lilje, lavastaja Arne Mikk,
kunstnik Eldor Renter, koor-
meistrid Jüri Rent ja Anne
Dorbek, kontsertmeister Ivo
Sillamaa, Helin Kapten, Riina
Pikani ja Aarne Talvik, liikumis-
juht Heino Aassalu.

Tunnistan, et enne teose
elava esituse taaskuul-
mist olin veidi pinevil,
umbes nagu ollakse enne koh-
tumist kunagi lähedase ini-
mesega: kas peamine temas
on alles? «Barbara» puhul tä-
hendas see muusika võimet
üllatada ja vapustada. Oli küll
alles.

Mäletades hästi esmalavas-
tust (1969; dirigent Kirill
Raudsepp, lavastaja Udo Väl-
jaots, kunstnik Lembit Rook-
sa), püüan hoiduda liialdamast
võrdlustega.

Psühholoogiline režiin on oma
taotlustes olnud musikaalne
ja täpne, nagu võib otsustada
vastuvõtlikumate, kiiremini
kaasaminevate solistide esine-
mise järgi. Soovitud tulemuse
kättesaamiseks kõigilt osalis-
telt pole lavastajal jätkunud
pedagoogilist kangekaelsust
(selles mõttes unustamatu on
Boriss Pokrovski töö «Hov-
anštšinas»). Misanstseenid
piirduvad tegevuse arusaada-
vaks seadmisega. Nii oli ka
esmalavastuses, sellest — pa-
ratamatu väline sarnasus
mitmes pildis, kus muutunud
on üksnes vaatepunkt. Karu-
mängude pilt oli eelmises la-
vastuses dünaamilisem (koori
diagonaal), see-eest on nüüd
ilmekamad Barbara ja Bon-
niuse stseenid.

Püsiva põhikonstruktsiooni
ja vahetatavate detailidega
dekoratsioonid, nagu kiirelt
muutuva tegevuskohaga teo-
ses ainuvõimalik, on sedapuh-
ku akustiliselt soodsad. Väl-
jenduslikult räägib lavapilt
kaasa teose algupoole, tege-
vuspaiga muutudes hakkab
muutumatu hall «müür» vä-
sitama, olgugi see hea taust
sügavais värvitoonides kostüü-
midel. Need on tõesti kaunid,
ka Barbara kuulus kuldkleit.
Kui ainult kõik neid kanda
oskaksid! Pulmapildis, kus
koor peab kujutama Liivimaa
kõrgaadlit, tahaks, eriti tõr-
vikute tantsu ajal, saalist hüü-
da: selg sirgu! Mõnel muidu-
gi ongi, aga ainult mõnel.

Lavastust kannab muusi-
ka, ja üldine muusika-
line teostus — orkestri
ja koori kõlakultuur, faktuu-
ri selgus, tempode suhted jms.
— on märksa tugevam kui es-
malavastuses, kuigi nüüdne
esietendus polnud kaugeltki
täiuslik. Kõige kiiremini peaks
paranema orkestri toonikva-
liteet, mis põlnud tema prae-
guste võimete tasemel. Näi-
teks, et vask kohati «plärtsus»
(vanas lavastuses — alati),
tunnistab ajanappust, sest
Lilje üks püsivamaid omadu-
si on oskus panna vaskpillid
mängima ilusa sügava tooniga.
Teatrisaali alatine häda kö-
rvalt on selle ooperi

TAAS- KOHTUMINE «BARBARA VON TISEN- HUSENIGA»

Eesti nüüdisooperite ette-
kandmisel pole heliplaa-
te, mida saaks eesku-
juks võtta. Olen varemgi
pead murdnud, kas vokaal-
partiide põhimõttelisel käsit-
lusest on ettevalmistusperioo-
dil juttu olnud ja lähenemis-
ühtsus on kadunud teel kont-
sertmeisteriproovidest lavale
või laulab igaüks algusest pea-
le oma äranägemise järgi?
«Barbaras» on esitusmaneeeri
kirevus eriti märgatav, sest
tegelasi on palju, kavalehe
järgi, millel on märgitud ka
paari eraldi fraasiga kooriso-
listid, — tervelt 29.

On kombeks öelda, et Tubi-
na ooperite vokaalpartiid on
retsitatiivsed. Tõsi, aga retsi-
tatiivi on mitmesugust ja Mo-
zarti, Mussorgski «Naisevõtu»
või Wagneri retsitatiive ei saa
esitada ühtmoodi. Küsimus on
selles, kas rohkem «kõnelda»
või laulda. Tubina retsitatiiv
on nimetatust kõige lähem
Wagneri omale, olgugi et tege-
vus hargneb mitu korda kii-
remas, autori taotluse koha-
selt peaaegu sõnateatri tem-
pos. Aariaid pole, aga meloo-
diajoon on sageli arioosne,
kõneintonatsioon tuleb ette
harva (kõige enam on neid
vendade Tisenhusenite partiid-
es).

Esietendusel võis kuulda
kõike, alates meloodiajoone
hakkimisest üksikuiks sõna-
deks (teksti kaudu mõtesta-
tult või ilma) ja lõpetades
veendunult muusikalise käsit-
lusega, mille väljenduslikkus
põhineb fraseerimisel ja väl-
jendusvärvidel, oluline osa on
legato! Kui seejuures mõn-
da fraasi alla kriipsutada
enam kõne poole kaldudes,
võib see olla mõjus puant. Sel-

line valdavalt lalev esitus-
viis tundub kõige veenvam ja
võimalusterikkam. Kõige ilme-
kamalt esindasid seda Riina
Kadaja, Teo Maiste ja Ivo
Kuusk.

Riina Kadajal on väga head
lavaeldused: sisemine paind-
likkus, oskus ühendada spon-
taansus ja rollijoonise täpsus
(enesekontroll!), väline loomu-
likkus (ei kipu «rabelema»).
Tal on ilusa tämbriga kande-
sopran ning juba praegu mit-
mekesine varu väljendusvär-
ve. Vokaaltehniliselt on ta vä-
hem valmis kui muusikaliselt:
forte's tekib ülemäärane *vib-
rato*, kõrgregistri tipud vaja-
vad pingest vabastamist. Mõ-
lemad iluvedad nõuavad teata-
vasti pikaajalist kannatlikku
ravi, tahaks väga, et noorel
lauljataril jätkuks selleks nii-
sama palju intelligentsi ja
temperamenti kui Barbara
karakterit kujundamiseks. Ja
et leiduks aega ja võimalusi
ka täiendavaks õppimiseks.

Bonniuse roll on ooperis
üsna lakooniline, vokaalpartii
nõudlikult dramaatiline. **Ivo
Kuusk** esineb tuntud headu-
ses. Estonia ooperis on ta üks
vähesteid, kelle suust pole ka
kõneteksti kunagi piinlik kuu-
lata. See pole pisi, ehkki
Bonniusel on kõneteksti vä-
he, ainult 2. pildis: see on
Bonniuse ekspositsioon, ja ko-
he tekib usaldus osatäitja vas-
tu.

Ooperi kõige suurem ja
mitmekesisem meesroll on
Friesner. Kahekümne aasta
eest oli **Teo Maiste** Friesner
väga hea, praegune on meist-
ritöö, erilisel huvitavate, sa-
lapärase nüanssidega, ometi
iga hetk selgelt «loetav» —
ka selles, mida teos lubab vaid

aimata: kirikhärra kiindumus
Barbarasse pole üksnes isalik
ja pihisalik, kuigi ta ise ei
pruugi sellest endale aru an-
da (just nii mõtlesid ooperi
autorid, nagu mäletan ühest
esmalavastuse aegsest vest-
lusringist). Vokaalselt ja vo-
kaaltehniliselt on laulja suu-
repärase vormis (väga kaus-
nis, voolav *legato*!), tema dik-
tsioon on parim nagu alati.

Nii agressiivseid jõhkruse
kujundeid nagu vendade Ti-
senhusenite muusikas on Tu-
binal veel üksnes Kuuenda
sümfoonia keskmises osas
(mille kulminatsiooniteema
algusmotiiv kõlabki vendade
eksponeerimisel). Igati mõjus
oli vendade kolmiku väiksem
roll, Hans Miilbergi Bartholo-
meus. Rostislav Gurjevi
Reinhold on tunnetuslikult õi-
ge, ainult et kõrgregistri dra-
matism on tema hääletüübile
liig. Väino Puuraga on vastu-
pidi: Jürgeni partii on talle
valvalt kättesaadav, aga ta
laulab täiesti neutraalselt,
peaaegu arturrinnetlikult; äge-
dast žestist mõne fraasi lõpus
ei piisa kaju loomiseks. Sa-
malaadne neutraalsus Uno
Kreeni Johann von Tödwenis
häärrib vähem, karakter ise on
passiivsem ja roll pole nii
oluline. Uno Kreen ja Urve
Tauts oleks nagu kannud
Barbara kasvatajate iseloomu-
omadused üle teostusele: esi-
mene on ühtlaselt loid, teine
diferentseerimatult üliemot-
sionaalne (mis võis tuleneda
ka esietenduse kõrgendatud
pingest). Mati Palmi teatav
väljenduslik reserveeritus
Konguta Tisenhusenina on
põhjendatud kui kohtuniku
täpselt doseeritud kiretus.

Paarikümne episoodilise rol-
li seas oli mitu sümfaatset,
eriti kaks karakterrolli —
Tiit Tralla Narr ja Rein Taid-
la Skriiba.

Barbara ja Friesneri ning
Barbara ja Bonniuse stseenid
olid esietenduse kaasakisku-
vaimad. Üle kõige — viies pilt
(Rannu kirikus), ooperi muu-
sikaline tseentrum, kus välised
sündmused peatuvad (et järg-
misest pildist alates katast-
roofi poole sõosta). Tervikuna
mõjuv oli ka lõpupilt oma
tardunud ja halastuse järele
kisendava muusikaga, puän-
diks Friesneri ahastav küsi-
mus tummale Issandale.

Mõlemad Tubina ooperid
ühtaegu laval — see on era-
kordne juhus eriti sellele, kes
kumbagi ei tunne. Et alati
oleks võimalik näha mõlemat
teost (ja miks ka mitte Aava
«Vikerlasi», Tambergi oope-
reid, Tormise «Luigelendu»),
pole reaalne seni, kuni Eestis
on ainult poolteist ooperiteat-
rit. Pealegi, iga hinna eest la-
vale toodud teos saab moraal-
selt kannatada: publik usub
oma silmi ja kõrvu rohkem
kui kriitikut, kel enam koge-
musi teose ja esituse mõtteli-

...tust kaunab inuusi-
ka, ja üldine muusika-
line teostus — orkestri
ja koori kõlakultuur, faktuu-
ri selgus, tempode suhted jms.
— on märksa tugevam kui es-
malavastuses, kuigi nüüdne
esietendus polnud kaugeltki
täiuslik. Kõige kiiremini peaks
paranema orkestri toonikva-
liteet, mis polnud tema prae-
guste võimete tasemel. Näi-
teks, et vask kohati «plärtsus»
(vanas lavastuses — alati),
tunnistab ajanappust, sest
Lilje üks püsivamaid omadu-
si on oskus panna vaskpillid
mängima ilusa sügava tooniga.
Teatrisaali alatine häda kõ-
latasakaaluga on selle ooperi
puhul väga teravalt tunda.
Orkestratsioon on tihe (märk-
sa tihedam kui «Reigi õpeta-
jas»), kulminatsioonidel saab
orkestrit vaigistada väljendus-
intensiivsust kahjustamata
üksnes teatud piirini — kõik
see on teada, enamasti on
siiski kompromiss leitud. Aga
asi pole ainult tõusudes. Ra-
huliku meeoleolu ja hõreda
faktuuri puhul kõlavad puu-
pillid, eriti klarnetid, hõlp-
sasti lavast üle (tõenäoliselt
järgitakse autori dünaamika-
märke, mis arvestavad ideaal-
akustikat). Ja veider küll, aga
tuleb ette vastupidistki: laulja
pingutab forte's, otsekui eba-
loomulikult valjusti hõigates,
lihtsaid informatiivseid fraa-
se, ilmse hirmuga, et midagi
pole kuulda — ega märkagi,
et orkester on taandunud ime-
vaikseks taustaks. Väidetakse,
et «Estonia» lavale on orkes-
ter halvasti kuulda, aga mil-
legipärast leidub neid, kes
alati näivad kuulvat.

...t või inna) ja lõpetades
veendunult muusikalise käsit-
lusega, mille väljendusrikkus
põhineb fraseerimisel ja väl-
jendusvärvidel, oluline osa on
legato'l. Kui seejuures mõn-
da fraasi alla kriipsutada
enam kõne poole kaldudes,
võib see olla mõjus puánt. Sel-

...ooperi kõige suurem ja
mitmekesisem meesroll on
Friesner. Kahekümne aasta
eest oli Teo Maiste Friesner
väga hea, praegune on meist-
ritöö, erilisel huvitavate, sa-
lapäraste nüanssidega, ometi
iga hetk selgelt «loetav» —
ka selles, mida teos lubab vaid

1 Reede

...mus tummale Issandale.

*
Mõlemad Tubina ooperid
ühtaegu laval — see on era-
kordne juhus eriti sellele, kes
kumbagi ei tunne. Et alati
oleks võimalik näha mõlemat
teost (ja miks ka mitte Aava
«Vikerlasi», Tambergi oope-
reid, Tormise «Luigelendu»),
pole reaalne seni, kuni Eestis
on ainult poolteist ooperiteat-
rit. Pealegi, iga hinna eest la-
vale toodud teos saab moraalselt
kannatada: publik usub
oma silmi ja kõrvu rohkem
kui kriitikut, kel enam koge-
musi teose ja esituse mõtteli-
seks lahutamiseks (näiteks,
tean enam kui üht muusikut-
ki, kelle «Vanemuise» «Reigi
õpetaja» teosest nii eemale
peletas, et nad pole usalda-
nud tallinlaste etendusele
minna). «Barbara» uuslavastus
ei ole päris valmis, kuid peaks
andma teosest üsna õiglase
pildi. «Reigi õpetaja», mis
tuli menukalt lavale kaks aas-
tat tagasi juunis, täiustus tun-
tavalt sama aasta sügisel. Esi-
teks, Teo Maiste Lempeliuse
lavastusse jõudmisega sai ni-
mitegelane sügavusmõõtmel.
Teiseks, Ülemlaulu pildi ku-
jundus tehti veidi ümber, tek-
kis ehtne suveöö atmosfäär ja
nüüd on ka Hiiumaad läbi ja
lõhki tundmata selge, et te-
gemist on mingi rituaalse pai-
gaga (et laval on just Risti-
mäe, pole teose seisukohast
üldse oluline).

Head teed lavaellu, «Bar-
bara»!

MERIKE VAITMAA